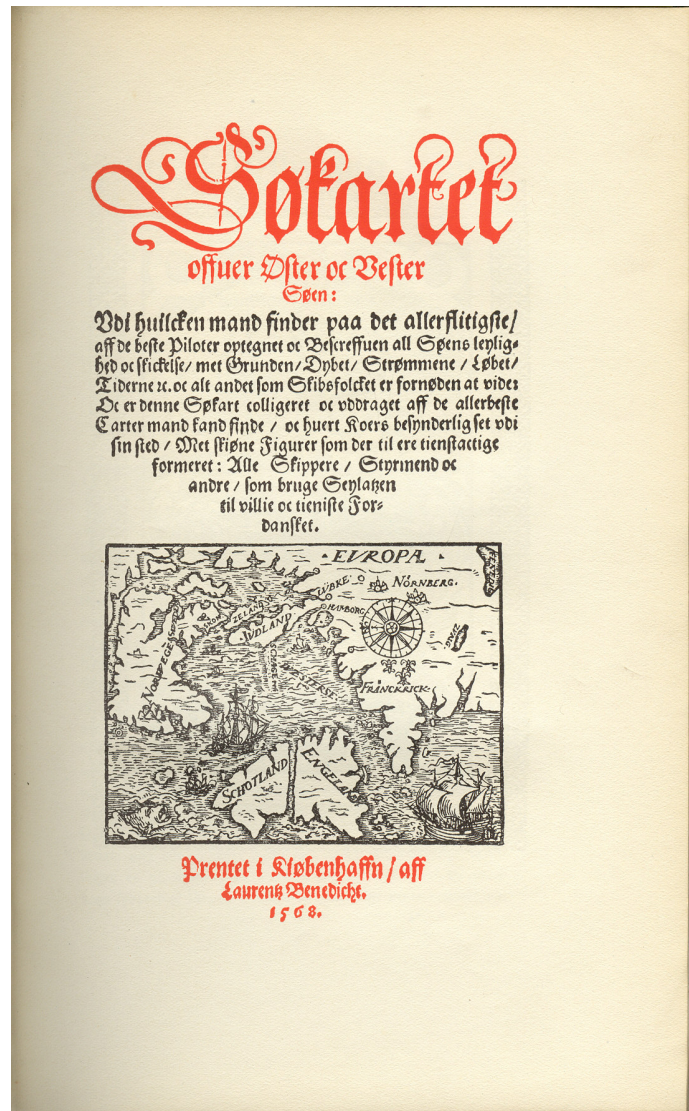


Laurentz Benedichts 'Søkart' 1568

Søkartet offuer Øster oc Vester Søn prentet i Kiøbenhaffn aff Laurentz Benedicht 1568, med Indledning og Oplysninger ved Johannes Knudsen. Udgivet af Tidsskrift for Søvæsen, København 1915.



Figur 1. Faksimilegengivelse af titelblad

Fra Johannes Knudsens indledning:

...er, saavidt vides, den ældste paa Dansk trykte Lærebog i Navigation, og baade derfor og paa Grund af dens hele Stilling som Led i den vest- og nordeuropæiske nautiske Literaturs Udvikling i 16. Aarhundrede har Bogen Krav paa en særlig Opmærksomhed [...] Den er det første famlende Forsøg paa at give den dansk-norske Sømandsstand et literært, "videnskabeligt" Hjælpemiddel i Hænde til at finde Vej ikke blot i de hjemlige Sunde og

Bælter, men ogsaa paa de store internationale Ruter for Skibsfarten ned langs Vesteuropas
Kyster til Indløbet til Middelhavet. [s.IX]

Fordi de allerkundigste oc forfarnste Styrmenne som mand kand finde / de forsmaa icke til at føre
met sig Søkarternis bescriffuelser / Paskarterne / Gradbogen oc deris selffgiorde Compasser / Lodt
oc Lini oc alt andet huad dem kand vere fornøden til Skibs / thi de elske konsten og haffue
vnderuissning oc lærdom kier / Men alle vankundige og wforstandige Mennsker / forcte saadan
bescriffuelse oc vnderuissning/
[s.10]

**En vis Maade til at vide
vnder huad Horizont
mand er.**

Item / der er fire Konster / huor met Styrmenne oc Piloterne pleye at behielpe dem med vdi
Vester Søen / men tre vdaff dennem / kand mand icke altid bruge / Thi naar det er klart veir / oc
Stiernerne eller Solen skin / da kand mand bruge Quadranten eller Gradbogen / der maa mand male
met / huor høit den Polus hand er / det er det Centrum som den Stiern den mand kalder Leydingen /
gaar trint omkring / oc samme Polus kand mand icke see / vden formedelst Leydingen kand mand
vide / huor den rette Polus er / Det skal mand forfare formedelst visse Instrumenter / eller andre
visse Stierner / huor langt de ere enten offuen eller nedenfor samme Polus / Men naar Leydingen oc
samme Polus staa ret mit udi det Vaterpas / da er det best at male / men er han offuenfor / saa skal
mand affregne det / oc er han nedenfor / saa skal mand legge til.
Det andet Instrument er en Quadrant eller Horologium der til giort / der kand mand altid male met /
det gantske Aar omkring ved Solen / huor høy den Polus hand er / det vere sig vdi huad Land det er.
Det Tredje er it Instrument / huor met mand kand see paa Stiernerne om natte tide / huad klokken
haffuer slaget.
Oc det fierde er Paskarten / den kand mand altid bruge.
Oc at haffue it vist kundskab paa den Polus / er saare nyttelig for dennem / som ville seile Vestuart /
Thi formedelst den kand mand vide / huor langt mand er Suduerts eller Norduerts. Det er vel skeet
vdi fordom tid / at der ere seylede Skib til Lissebon oc Antelesien / oc ere seylet Spannen oc
Lissebon forbi / oc den Cape til Vincent / oc ere seylet til den Kust aff Barbarien / før end de saa
Landet / oc mente at det haffde veret paa den Kust aff Spannen eller Portugal / och saa omkring
igen bag Englands ende / Men haffde Styrmenne vist samme Kust / de haffde icke saa langt faret
vild.
[s.178-79]

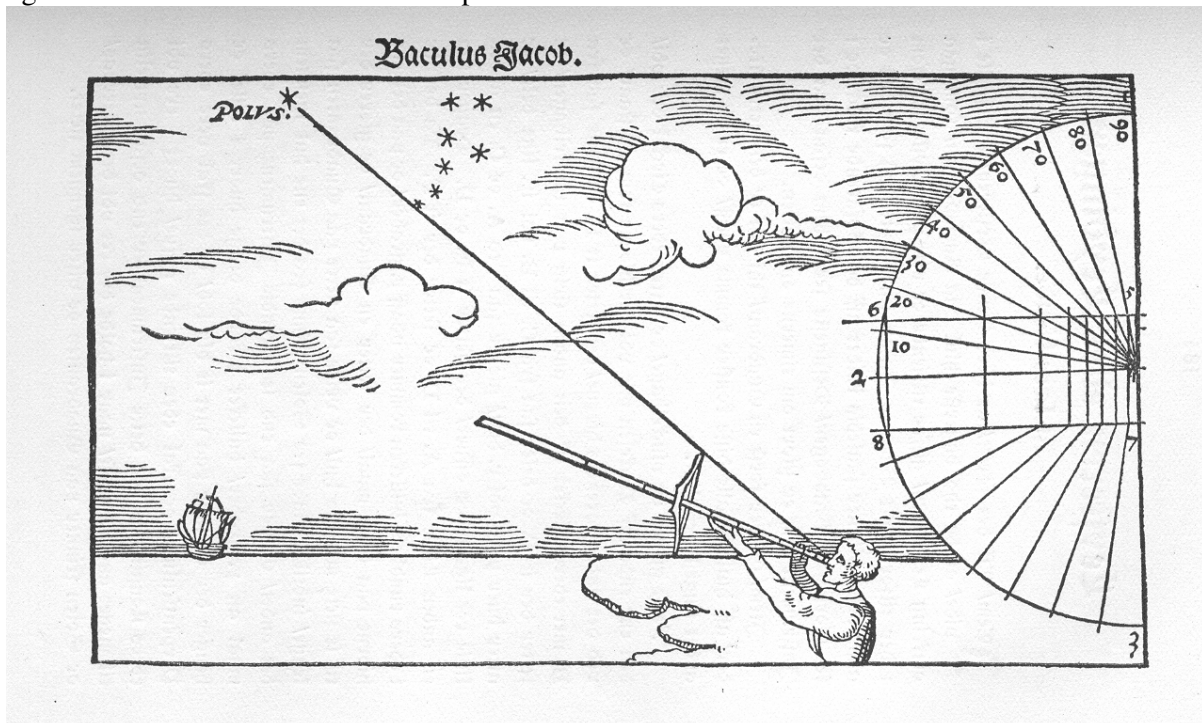
Om Gradbogen / eller den staff Baculus Jacob kallet.

Item / Huo som vil male met Gradbogen / oc skyde Leisteren / hand skal holde det øffuerste aff korssit ieffne ved Leisteren / oc flytte det nederste del fra sig / eller ocsaa til sig / indtil saa lunge at hand faar det ieffne ved Lucten oc Vandet / saa befinder hand paa sin kæp eller Gradbogen / vdi huad Grad hand vdi / fra samme latitudo.

Item ville i probere eders Gradbog / om den er Correct oc ræt eller ey / saa giører en Quadrant / dog til bedre foruaring / da giører en dubbelt Quadrant / saa stor som eders Gradbog er lang til / oc komme da eders linner offuer it ieffne ved Quadranten / lige som det her faare affmalet staar / da er det got / Oc denne Baculus Jacob / er end meget nyttelig til andet tingest / som er / at male høye Taarn oc Mure der med / oc andet høyt tingest mer etc.

[s.182]

figur med overskriften Baculus Jacob på s. 183



Figur 2

Leysteren eller Leydingen at lære kiende.

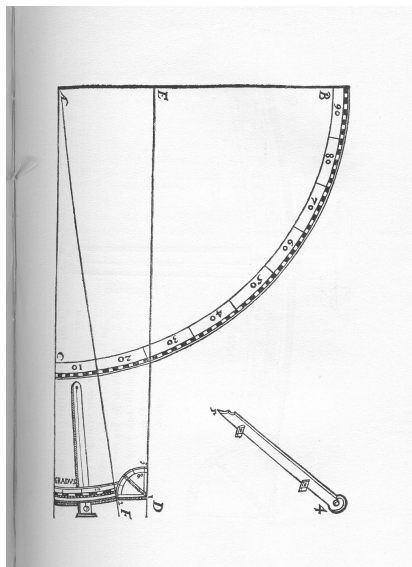
Item/ Til det første / at lære kiende Leysteren / saa skulle i vide / at de tho bagerste hiul paa Karlsvognen / som gaa omkring Leydingen / giffue tilkiende oc vise paa Leysteren / (som i her tilforn paa Baculus Jacob finde optegnet) som den oc almindelig bliffuer saaledis kaldet aff det Søfarende folck / oc i see giort hoss Gradbogen / Desligeste see i dem ocsaa paa det Instrument som er giort om timerne om natten.

Item / Giører først en Quadrant / thi den er den rette Moder / aff huilcken alle disse konster komme vdaff / oc er til meget andet tingest nytteligt.

Først giører en vinckelhage / oc setter eders Circkel der vdi / den ene ende aff Circkelen mit vdi det hiørne som A. staar / oc ved det andet rørendis hiørne / der setter it B. oc gaar saa fra B. met eders Circkel til den anden strig paa vinckelhagen / oc setter der it C. oc deler saa fra C. til B. vdi ix. lige dele / oc atter huer part vdi x. dele / giører saa ved A. oc C. en anden linie ret lige tuert offuer / der setter it E. oc D. Drager saa en adnen Linie fra A. til D. oc setter der it F. Da befinde i eders rundhed / huilcken kommer vdaff x. grader / oc paa det ene hiørne paa dette maal / der setter en Quadrant / oc giører der til it sicte met tho hul / oc vrier saa sictet paa Quadranten saa lenge / indtil i kunde see Solen skinne fra det ene hul igennem det andet / Giører saa end it rørendis Instrument paa eders maal aff x. grader / huilcket i kunde drage huort i ville / oc henger der en snor paa met it bly lod / oc det skal vere eders Perpendicularum / oc skal eder tilkiende giffue / huort i ere vdi eders Longitudo. Oc dette Instrument er end ocsaa nyttelig til meget andet tingest / naar i holde det ret vdi det Vaterpas / oc Solen skinner paa Quadranten oc viser igennem sictet.

[s.184]

Figur der viser en kvadrant på s.185.



Figur 3